

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği Konularına Yer Verilme Durumu*

Murat CEYLAN¹ , Refik TURAN² 

¹(Sorumlu yazar) Bilim Uzmanı, Aksaray Üniversitesi, muratceylan7242@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1991-7287

²Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi, refikturan@aksaray.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8369-800X

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi: 02.09.2024	<p>2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara yer verilme durumunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada temel veri kaynakları olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanarak 2017-2018 eğitim ve öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanan 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile bu öğretim programına uygun olarak hazırlanan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında ilgili öğretim programı ve ders kitapları öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara yer verilme boyutuyla incelenerek elde edilen bulgular oluşturulan kategori ve temalar altında organize edilerek sunulmuştur. Çalışma sonucunda öğretim programında yer alan dersin özel amaçlarından 6'sında, kazanımların ise 16'sında doğrudan veya dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliğine yer verildiği anlaşılmıştır. İlgili kazanımlarla bağlantılı olarak ders kitaplarında da doğrudan öz çocuk güvenliğine yönelik konulara yer verilmemekle birlikte dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verilmiştir. Çalışma sonucunda genel olarak 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında öz çocuk güvenliği ile ilgili konuların yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmış olup, sosyal bilgiler dersi kapsamında bu konulara doğrudan ve daha fazla ve sistemli bir şekilde yer ayrılması önerilmektedir.</p> <p>Anahtar Sözcükler: Çocuk, öz çocuk güvenliği, sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler öğretim programı, sosyal bilgiler ders kitapları</p>
Kabul Tarihi: 20.10.2024	
© UEAD 2024 Tüm hakları saklıdır.	

Inclusion of Self-Child Safety Topics in the 2017 Social Studies Curriculum and Textbooks

Article Information	ABSTRACT
Received: 02 September 2024	<p>In this research, which aims to examine the inclusion of issues related to self-child safety in the 2017 Social Studies Curriculum and textbooks, the document review method was used. The 2017 Social Studies Curriculum, which was prepared by the Ministry of National Education and implemented in the 2017-2018 academic year, and the 4th, 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks prepared in accordance with this curriculum were used as the main data sources in the research. Within the scope of the research, the relevant curriculum and textbooks were examined in terms of the extent to which they included issues related to self-child safety, and the findings were organized and presented under the categories and themes created. As a result of the research, it was understood that 6 of the specific objectives of the course in the curriculum and 16 of the outcomes directly or indirectly included self-child safety. Although the textbooks did not directly include issues related to self-child safety in connection with the relevant outcomes, they did include information that could be evaluated indirectly within the scope of self-child safety. As a result of the research, it was concluded that the topics related to self-child safety in the 2017 Social Studies Course Curriculum and textbooks are generally insufficient, and it is recommended that these topics be directly, more systematically and more frequently covered within the scope of the social studies course.</p> <p>Keywords: Child, self-child safety, social studies education, social studies curriculum, social studies textbook.</p>
Accepted: 20 October 2024	
© UEAD 2024 All rights reserved.	

DOI: 10.32960/uead.1541238

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

* Bu makale ilk yazarın ikinci yazar danışmanlığında Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanmış olduğu "2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Çocuk Hakları ve Çocuk Güvenliği Konularına Yer Verilme Durumunun İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynakça Gösterimi: Ceylan, M., & Turan, R. (2024). 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında öz çocuk güvenliği konularına yer verilme durumu. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 8(2), 259-285.

Citation Information: Ceylan, M., & Turan, R. (2024). Inclusion of self-child safety topics in the 2017 social studies curriculum and textbooks. *National Journal of Education Academy*, 8(2), 259-285.

1. GİRİŞ

Çocuk, toplumun en temel yapı taşı olan ailenin odağında yer almaktadır. Her insan dünyevi yolculuğuna ilk önce çocuk olarak başlamaktadır. Doğum ile başlayan bebeklik çağı ve akabindeki çocukluk çağı insanoğlunun en savunmasız olduğu dönemlerdir. Başka bir ifadeyle dünyanın en savunmasız başlangıcı çocukluktur. Tarihte ve günümüzde dünyanın farklı bölgelerinde çocukların karşı karşıya kaldıkları olumsuz koşullar çocukluk döneminin ne kadar savunmasız bir dönem olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim tarihsel açıdan yaklaşıldığında uzun bir dönem çocukların yedi yaşından sonra yetişkin olarak değerlendirildiği ve yoğun bir şekilde iş gücü olarak yararlanıldığı görülmektedir (Aktu, 2021). Günümüzde bile halen dünyanın farklı ülkelerinde yaygın bir şekilde çocuklar ucuz iş gücü olarak görülmektedir (Özpolat & Aktuna, 2023). Çocuklardan ucuz emek olarak yararlanmanın dışında çocuk istismarı ve özellikle de cinsel istismar çocukluk döneminin savunmasızlığına verilebilecek başka örneklerdir. Tarihin tüm dönemlerinde ve günümüzde çocukların reşit olmadan zorla evlendirildiği, köle olarak ya da buna benzer başkaca sıfatlar adı altında satıldığı, bedeni ve zihinsel güçsüzlüğünde faydalanılarak istismar edildiği bilinmektedir. Çocuk ve çocukluk döneminin savunmasızlığına dair bu örnekleri daha da artırmak mümkündür.

Günümüzde çocuk güvenliği kavramı daha çok çocuğun başına gelebilecek ve onu fiziki ve ruhsal açıdan olumsuz etkileyebilecek olaylar karşısında başkaları tarafından alınabilecek güvenlik uygulamaları anlamında kullanılmaktadır. Çünkü henüz hareket becerileri ile bilişsel ve davranışsal becerileri tam olarak gelişmeyen çocuklar başta kazalara karşı olmak üzere birçok anlamda güvenliğe ihtiyaç duyarlar. Çocuk güvenliği çalışmalarının temelini de bu "ihtiyaç" oluşturmada ve çocuk güvenliği adına yapılanlar genel olarak bu tanım çerçevesinde yapılmaktadır. Ebeveynler çocuklarının evdeki güvenliklerini sağlamaya çaba gösterirken, devletin resmî kurumları da onların toplum içerisindeki güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu tarz korumacı bir çocuk güvenliği anlayışı günümüzde yaygın olup, kapsamı; genel olarak çocuğun dâhil edilmediği ve dışarıdan yapılan önlemler ve müdahaleler ile sağlanabilecek bir güvenlik anlayışıdır. Bu tarz korumacı öz çocuk güvenliği anlayışı adına yapılan bu çalışmalarda ana odak noktasını çocuğun kendisi dışında hep bir başkası veya bir kurum tarafından varlığının kontrol edilip koruması fikri oluşturmaktadır.

Çocuk güvenliği ile ilgili olarak daha çok çocuğun güvenliğinin tehlikeye düşmesi ya da başına bir olay gelmesinden sonra devreye giren bir yaklaşım hakimdir. Bu yaklaşım çocuk güvenliği konusundaki bütün sorumluluğu çocuk dışında, genel itibarıyla de kurumlara veya yetişken bireylere vermektedir. Elbette çocuğun güvenliğinin sağlanmasında yetişken bireyler en önemli belirleyicidir. Ancak çocuk nasıl ki zaman içerisinde kendisini ifade etmeyi veya başka birçok bilgi ve beceriyi öğrenebiliyorsa benzer şekilde kendi öz güvenliğini sağlayıcı temel güvenlik uygulamalarını öğrenmesi de mümkün olabilir. Kuşkusuz çocuğun başına bir olay gelmesi halinde zaten yetişkinler ve devlet kurumları koruma adına üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirecektir ve getirmektedir. Ama önleyici tedbirler kapsamında çocuklara verilecek planlı bir eğitim sayesinde pek çok olumsuzluk ortaya çıkmadan önce önlenir. Bu bilinç çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada öz çocuk güvenliği kavramı, yetişkin bireyler ve devlet kurumları tarafından çocuk güvenliği kapsamında çocukların koruması için yapılan çalışmalar ile birlikte çocuk hakları çerçevesinde okullarda veya uygun başka mekanlarda bir plan dahilinde sistemli ve programlı olarak bağımsız bir ders veya başta sosyal bilgiler dersi olmak üzere farklı dersler kapsamında çocukların haklarını bilerek kendilerini koruyabilecek bir yeterliğe sahip olmasını sağlamaya ve güçlendirmeye yönelik olarak teorik ve uygulamalı olarak yapılabilecek her türlü eğitim ve öğretim çalışmaları anlamında kullanılmaktadır.

Bu araştırma ile çocuk güvenliği literatürüne kazandırılmaya çalışılan öz çocuk güvenliği ile ilgili çalışmalar henüz bulunmamaktadır. Günümüzde çocuk güvenliği ile ilgili çalışmalar ise daha çok evde, okulda, çevrede, trafikte vb. çocuk güvenliği (Aydın & Gündüz, 2010; Şişman vd., 2010; Akdur & İslim, 2015; Öz & Denirutku, 2018; Şen Celasin & Sevinç, 2019; Keskindemirci, 2021), risk altında bulunan çocuklar (Hamre & Pianta, 205; Stone, 2007; Young vd., 2007; Wulczyn, 2019), çocuk ihmal ve istismarı (Steib, 2003; Uğurlu & Gülşen, 2014; Daro & Donnely, 2015; Öztürk & Tat, 2021; Mathews vd., 2023) ve çocuk koruma ve bakım politikaları (Waldfogel, 2000; Traube, 2012; Powel vd., 2020; Sucu, 2020) konularında yoğunlaşmaktadır.

Günümüzde artık çocukların birçok alanda eskiye oranla çok daha fazla katılım şansı bulmaktadır. Çocuk komiteleri başta olmak üzere çocukların etkin katılımını sağlayan eğitim politikaları sayesinde çocuklar her geçen gün daha da bilinçli bir şekilde toplum hayatında etkin bir şekilde yer almaktadır. Aynı şekilde çocuğun güvenliğini sadece bir bireye, ebeveyne, kuruma ya da devletlere bırakmak da yeterli görülmemelidir. Çocukların da katılımı ile çocuk güvenliği eğitimine dair sözü olan her kesimin görüşleri alınarak ve konuyla ilgili olarak gerçekleştirilen araştırma sonuçlarından da yararlanılarak çocukların kendi kendilerini koruyabilmelerini destekleyecek uygulamaların öğretimini sağlayacak öz çocuk güvenliği eğitimi sisteminin oluşturulması sağlanabilir. Bu sistemin uygulanabileceği mekanların başında çocukların uzun süre zaman geçirdikleri ve toplu halde buldukları okullar gelmektedir. Nitekim 2020 yılına ait istatistiki verilere göre beş yaşında olan çocukların net okullaşma oranının yüzde 75,1 iken ortaokul seviyesinde okullaşma oranı yüzde 95,9'dır (TÜİK, 2022). Yani Türkiye'de beş yaş üzerindeki çocukların çok önemli bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda öğrenim görmektedir. Dolayısıyla çocuklarla ilgili tüm eğitim faaliyetlerinde olduğu gibi öz çocuk güvenliği ile ilgili eğitimin de bu bakanlığın sorumluluğu altında yürütülmesi son derece önemlidir.

Öz çocuk güvenliği eğitiminde okullarda yapılan planlı ve sistemli eğitimin önemli bir yeri ve rolü olmakla birlikte bu eğitimin verilmesi tek başına yeterli olmaz. Zira demokratik değerleri özünde benimsemiş ve insan haklarına saygılı bireyler yetiştirilebilmesi ancak bu değerlerin sosyal ve kamu yaşamın tüm alanlarına, tüm topluma mal edilmesi ve bu anlayışın bir kültür haline getirilmesi sayesinde mümkün olabilir (Turan, 2023). Bu konularla ilgili eğitimin etkili olabilmesi için aile, toplum ve tüm kurumların bu konular ile ilgili olarak aynı duyarlılığa sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu anlamdaki eğitimin etkinliğinin artırılmasında, her kurumun bu konu hakkında genel ve bütüncül bir bakış açısı benimsemesi gerekmektedir. Bu da kurumların strateji belirleme aşamasında iş birliği içerisinde olmalarını gerektirmektedir.

Devletin her okula ya da her öğrenciye bir sosyal hizmet görevlisi, rehber öğretmen, psikolog, polis-asker gibi güvenlik görevlisi veya başka bir uzman görevlendirmesinin mümkün olamayacağı göz önüne alındığında okullarda çocuklara yönelik olarak verilecek çocuk hakları ve öz çocuk güvenliği eğitimlerinin önemi daha kolay anlaşılabilir. Bu eğitim sayesinde çocuklar; özellikle haklarını bilen ve öğrendiği sistemik

uygulamalar ile karşılaşabilecekleri olası olumsuz durumlar karşısında yapabilecekleri ile ilgili olarak bilgilendirilerek kendi kendilerini koruyabilen bireyler olarak yetiştirilebilirler. Özellikle kendini ifade edebilecek olgunluğa erişmiş çocuklara uygun eğitim modülleri tasarlanarak verilecek olan öz çocuk güvenliği eğitiminin çocukların korunması adına atılabilecek önemli bir adım olacağı söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler “vatandaşlık eğitiminde öğretim amacı için sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin bir birleşimidir.” (Barr, Barth & Shermis, 2013). Sosyal bilgiler insan üzerine bir çalışma olup, çocukların bilgi edinmelerini ve öğrenme süreçlerini kavramalarını sağlayarak onların birer aktif vatandaş olmalarına yardımcı olur (Zarrillo, 2016). Sosyal bilgiler dersi bireyin gündelik yaşamında etkileşimde bulunduğu toplumsal hayatın hemen her alanıyla ilgili konuları kapsamakta olup (Turan, 2020), en temel amacı çağın gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerle donanmış etkin yurttaşlar yetiştirilmesine katkı sunmaktır. Bir başka ifade ile sosyal bilgiler, çocuklara toplumla ilgili gerekli ve yararlı olan bilgilerin aktarıldığı bir derstir (İnan, 2014). Tüm bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersinin öz çocuk güvenliği eğitiminde de önemli bir işleve ve potansiyele sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Disiplinler arası özelliğe sahip olması sebebiyle Sosyal Bilgiler dersi ilk ve orta öğretimde hali hazırda okutulan diğer pek çok dersten ayrılmaktadır (Turan, 2018). Sosyal bilgiler dersi çocuklara temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya yönelik bir ders olduğu için temel haklar ile ilgili kavramlar da çocuklara bu çağlarda (ilkokul ve ortaokul) daha çok bu ders aracılığıyla kazandırılır (Öztürk, 2013). Ancak Sosyal bilgiler derslerinden öz çocuk güvenliği eğitiminde beklenen yararın sağlanması ancak bu hedeflere uygun öğretim programı ve ders kitapları ile mümkün olabilir.

Bu araştırmanın amacı 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve bu öğretim programına uygun olarak hazırlanmış ders kitaplarında öz çocuk güvenliği konularına yer verilme durumunun ortaya konulmasıdır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada bir nitel araştırma yöntemi olan doküman analizinden yararlanılmıştır. Doküman analizi, sistematik bir şekilde titizlikle yazılı belgelerin içeriğini analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Karasar’a (2005) göre doküman analizi, bir amaç doğrultusunda amaca yönelik kaynakları bulmak ve okuyup not alarak onları değerlendirmektir. Araştırmada doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler Betimsel Analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz tekniği; daha önceden belirlenen temalar çerçevesinde elde edilen verilerin özetinin yapıldığı ve betimlendiği bir veri analiz tekniğidir (Altınok, 2021). Betimsel analizde amaç elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Bu çalışmada da öğretim programı dersin özel amaçları, öğrenme alanları ve içerdiği kazanımlar bakımından; ders kitapları ise içerdikleri metin, görsel, etkinlik ve hazırlık ve değerlendirme sorular boyutuyla analiz edilerek elde edilen bulgular oluşturulan kategori, alt kategori ve temalar altında organize edilerek sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırmada gerek öğretim programında yer alan dersin özel amaçları ile kazanımların gerekse bu kazanımların ders kitaplarında yansıma bulduğu her türlü metin, görsel ve ünite hazırlık ve değerlendirme sorusu gibi materyallerin çocuk öz güvenliği ile ilgisinin belirlenmesinde bu materyallerin doğrudan veya dolaylı bir şekilde öğrencilerin farklı alanlardaki güvenliklerini sağlamaya ve/veya onları güçlendirerek öz-güvenliklerini sağlamalarına sunduğu katkı göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmanın iç geçerliliğini artırmak ve yansızlığını sağlamak için her iki araştırmacı tarafından öğretim programı ve ders kitapları özenle okunarak öz çocuk güvenliği kapsamında görülen unsurlar belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacıların elde etmiş oldukları veriler karşılaştırılarak tutarlılık kontrolü yapılmış, ayrıca bağımsız bir araştırmacı tarafından da sonuçların uyumu kontrol edilmiştir. Tutarlılık, uyum ve kontrol değerlendirmesi sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği $\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$ formülü dikkate alınarak (Miles ve Huberman, 1994) $\text{Güvenirlik} = \frac{72}{(72 + 3)} = 0.96$ olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada temel materyal olarak 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile aşağıda künyeleri belirtilen sosyal bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır.

1. Tüysüz, S. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 4.sınıf ders kitabı*. Tuna Matbaacılık.

2. Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (2017). *İlkokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Yayınevi.

3. Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. Milli Eğitim Yayınevi.

4. Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. & Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Milli Eğitim Yayınevi. Ankara: MEB Yayınları.

3. BULGULAR

3.1. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Öz Çocuk Güvenliği

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının incelenmesinden programda yer verilen dersin 18 özel amacından 6 tanesinin öz çocuk güvenliği ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim programında öz çocuk güvenliği ile ilişkili olduğu değerlendirilen dersin özel amaçları aşağıda tablo halinde (Tablo 1) gösterilmiştir.

Tablo 1. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Öz Çocuk Güvenliği ile İlişkili Özel Amaçlar

Sıra	Özel Amaç
1	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanımı ve milletimi seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
3	Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları
4	Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
5	Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
6	Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Tablo 1’de yer verilen dersin özel amaçlarının öğrencilerde hak ve sorumluluk, yasalar önünde eşitlik, doğru ve güvenilir bilgiye erişim yolları ve eleştirel düşünme, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanma vb. bilgi ve becerilerle donanmış, katılımcı, inisiyatif üstlenebilen ve kendini tanıyan bireyler yetiştirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu bilgi becerileri edinmiş çocukların öz çocuk güvenliği açısından daha da güçlü olacakları şüphesizdir. Bu açıdan söz konusu özel amaçların dolaylı da olsa öz çocuk güvenliği ile ilgili olduğu söylenebilir.

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlar boyutuyla incelendiğinde toplam 16 kazanımın doğrudan veya dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliği ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim programında öz çocuk güvenliği ile ilgili görülen kazanımlar aşağıda tablo halinde (Tablo 2) gösterilmiştir.

Tablo 2. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Verilen Öz Çocuk Güvenliği İle İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Sınıf	Kazanımlar
Birey ve Toplum	4	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. (Resmî kimlik belgesini inceleyerek bu belgenin içerdiği bilgiler açıklanır.)
	5	SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır. (Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır. Görev ve sorumlulukları yerine getirirken planlı çalışmanın önemi üzerinde durulur. Kişisel zamanını planlarken oyun oynama, ders çalışma, kitap okuma, uyuma, aile ve arkadaşlar ile nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma durumlarını dikkate almanın önemine değinilir.) SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.
	6	SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
	7	SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. (Özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınır.)
İnsanlar Yerler ve Çevreler	4	SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur. (Yönler ile doğal ve beşerî unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapılır. Doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilir.) SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer. (Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.) SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar. (Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.)
	7	SB.7.3.4 Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	5	SB.5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.
	5	SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar(Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.)
Etkin Vatandaşlık	4	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddeler ele alınır.)
	5	SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. (Günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların yurttaşların haklarını koruma ve geliştirme, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçları ile güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğu vurgulanır. Çevresindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin araştırılması sağlanır. Kazanım kapsamında e-devlet portalı ve bu portal üzerinden sağlanan hizmetlere değinilir.) SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar. (Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.)
	6	SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.

Tablo 2'de de görüldüğü gibi 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında öz çocuk güvenliği ile ilgili olduğu değerlendirilen 4. Sınıf düzeyinde 4 farklı öğrenme alanında 6, 5. Sınıf düzeyinde 4 farklı

öğrenme alanında 6, 6. Sınıf düzeyinde 2 farklı öğrenme alanında 2, 7. Sınıf düzeyinde ise 2 farklı öğrenme alanında 2 olmak üzere toplam 16 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 5'i Birey ve Toplum, 4'ü İnsanlar, Yerler ve Çevreler, 2'si Bilim, Teknoloji ve Toplum, 4'ü Etkin Vatandaşlık, 1'i ise Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer almaktadır. Bu kazanımlarda öğrencilere kimlik bilgilerinin öğretilmesi, konum ve yön bildirme, kroki çizme, doğal afet öncesi, afet sırasında ve sonrasında yapılması gerekenler, güvenli internet ve teknolojik araç kullanımı, sahip oldukları hak ve sorumluluklar, tüketici hakları, acil durumlarda başvurulacak kurum ve kuruluşlar, güvenli iletişim, yerleşme ve seyahat özgürlüğü gibi hususlarda bilgilendirilerek ve bilinçlendirilerek doğrudan veya dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliği noktasında öğrencilerin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği

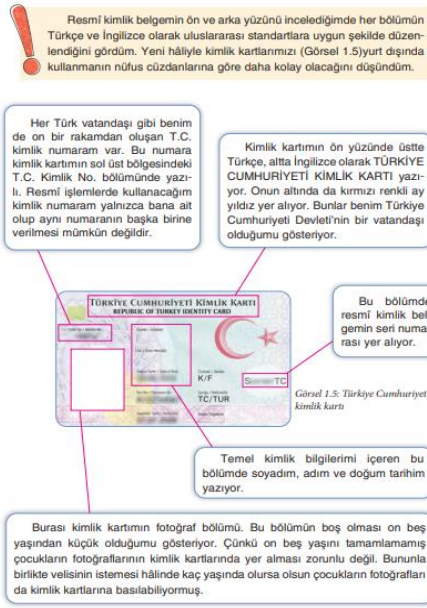
2.2.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği

Bu başlık altında 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği konularına ilişkin bulgular; ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

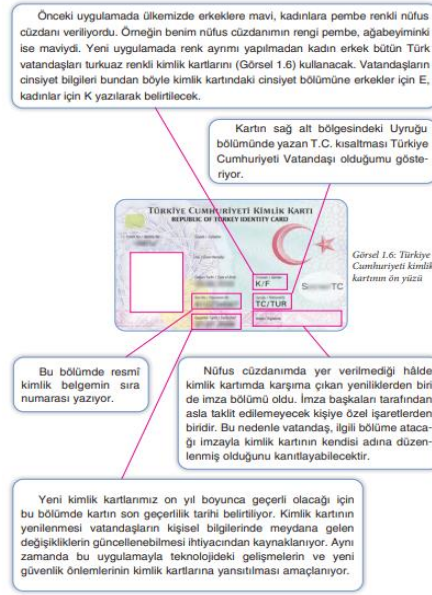
4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesinde öz çocuk güvenliği ile ilgili değerlendirilebilecek şu ifadeler yer verilmiştir:

Resmî kimlik belgemiz her şeyden önce bizim kim olduğumuzu gösterir. Bizler okulumuza kayıt olurken, hastanede sağlık hizmeti alırken veya pasaport başvurusu yaparken varlığımızı bu kimlik belgesi ile kanıtlarız. Hayatımız boyunca bütün resmî iş ve işlemlerimizi sadece bize ait olan bilgilerin yer aldığı bu belgeyle yaparız. Böylece başka insanlarla karıştırılmayız. (Tüysüz, 2022, s. 10)

Bu metin aracılığı ile öğrenciler; resmi kimlik belgesi, bu belgenin işlevi ve önemi konusunda bilgilendirilmektedir. Bu konunun devamında da resmi kimlik belgesi tüm boyutlarıyla şematik olarak tanıtılmakta (Şekil 16) ve öğrencilerin konu ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Çocukların resmi kimlik belgeleri hakkındaki bilgilerinin artırılması, onların başlarına bir olay gelmesi halinde kendileri kolayca tanıtılmalarına yardım sağlayacağı için bu konuda öz çocuk güvenliğine vurgu yapılmıştır.



13



14

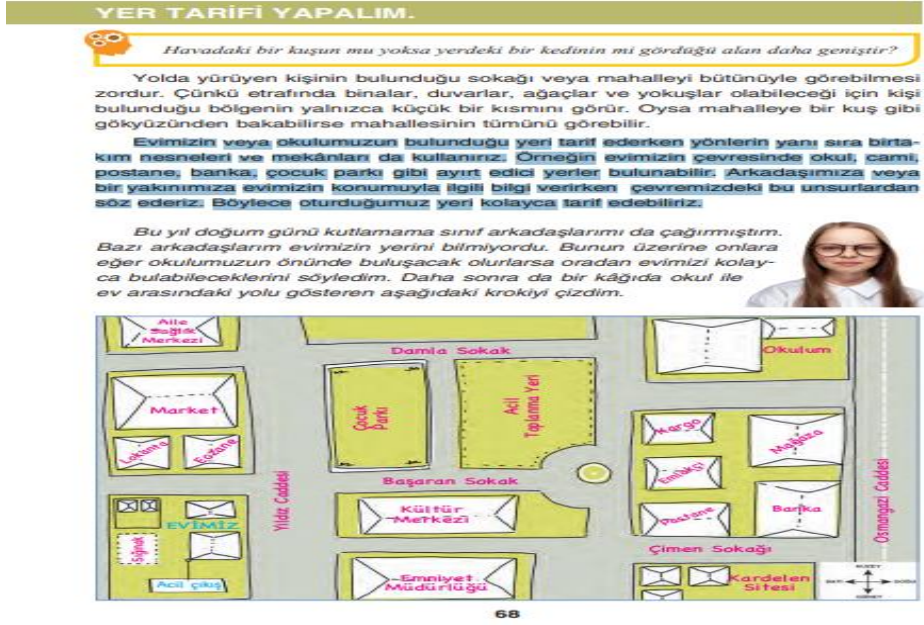
Şekil 1. Ders kitabında kimlik belgesini tanıtan görsel (S.13-14)

Aynı konu kapsamında yer verilen “Yapınız” başlıklı etkinlikle “Resmi kimlik belgenizdeki bilgilerden hareketle kişisel kimliğinize ilişkin çıkarımlarda bulununuz ve çıkarımlarınızı aşağıdaki noktalı yerlere yazınız.” şeklindeki etkinlik ile de öğrencilerin resmi kimlik belgesi ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Çocukların önemli olaylar karşısında yer ve yön tarifi yapabilmesi öz çocuk güvenliği anlamında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda ders kitabının “Yaşadığımız Yer” ünitesinde yer alan “Yönlerimiz” başlıklı konuda yer verilen “Yönleri bilmenin bizlere sağlayacağı faydalar neler olabilir?” (Tüysüz, 2022, s. 62) şeklindeki soru öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. Ders kitabında “Yer Tarifi Yapalım” başlıklı konuda yer alan;

Evimizin veya okulumuzun bulunduğu yeri tarif ederken yönlerin yanı sıra birtakım nesnelere ve mekânları da kullanırız. Örneğin evimizin çevresinde okul, cami, postane, banka, çocuk parkı gibi ayırt edici yerler bulunabilir. Arkadaşımıza veya bir yakınımıza evimizin konumuyla ilgili bilgi verirken çevremizdeki bu unsurlardan söz ederiz. Böylece oturduğumuz yeri kolayca tarif edebiliriz. (Tüysüz, 2022, s. 68)

Şeklindeki ifadeler ve Şekil 2’de gösterilen örnek görsel ile çocuklara adres tarifi ile kroki hakkında bilgi verilmesi de öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.



Şekil 2. Ders kitabında Yer Tarifi Yapalım başlıklı metin ve kroki örneği (S.68)

“Yer Tarifi Yapalım” başlıklı konuda yer alan “Yapınız” başlıklı etkinlik ile öğrencilerin yaşadıkları yeri daha iyi tanımasını, acil toplanma alanı, sığınak ve evlerinin acil çıkışı kapısının yeri gibi konularda farkındalıklarını artırmaya yönelik bir kroki çizmeleri istenmekte, bu yolla da öz çocuk güvenliğine ilişkin farkındalıklarının artırılmasına katkı sunulmaktadır. Çocukların yer tarifi konusunda bilgilendirilmeleri kaybolma durumunda güvenli bir yer bulmaları başta olmak üzere karşılaştıkları pek çok olumsuz durumla başa çıkmalarına katkı sağlamaktadır. Bu açıdan konum ve yön tarifi konusunda öğrencilerinin bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik olarak verilen bu bilgilerin öz çocuk güvenliği açısından oldukça yararlı olduğu söylenebilir.

“Yaşadığımız Yer” ünitesinde öz çocuk güvenliği açısından en kapsamlı içeriğe “Doğal Afetlere Hazır Olalım” başlıklı konuda yer verilmiştir. Bu konuyla öğrencilere doğa kaynaklı afetler ile ilgili genel bilgi kazandırmanın yanı sıra afet anında yapılması gerekenler konusunda da bilinçlendirilmeleri amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu konu içeriğinde yer alan metin, soru ve görseller aracılığı ile öğrencilerin doğa kaynaklı afetler ile ilgili bilinç ve farkındalıklarının artırılmaya çalışılması öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Doğal Afetlere Hazır Olalım” konusu içeriğinde öz çocuk güvenliğine katkı sunan soru, metin ve etkinliklerden bazıları aşağıdaki görselde (Şekil 3) sunulmuştur.

Benim adım Eda. Yaşadığım şehir olan Trabzon'da ve çevresinde en fazla meydana gelen doğal afet heyeldandır.

Heyelan, toprağın kütesel bir hareketle kayarak yer değiştirmesidir. Zeminde kaya veya kaygan kil tabakası bulunan toprak kütesi, yağmur sularını emerek ağırlaşır. Daha sonra kayganlaşmanın ve eğimin etkisiyle bulunduğu yerde tutunamayıp yamaç aşağı doğru hareket eder.

Heyelan, genellikle yağışlı mevsimlerde görülür. Bu afet sırasında bazen can ve mal kayıpları yaşanır. Evler ve yollar kullanılamaz hâle gelebilir (Görsel 3.6). Heyelanın zararlarından korunmak için kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.



Görsel 3.6: Heyelandan zarar görmüş bir kanalyolu

Heyelan yurduzunuz hangi bölgelerinde meydana gelebilir? Neden? Sizin yaşadığınız bölgede de heyelan oluyor mu? Neden?

Merhaba, ben Özcan. Bingöl'de yaşıyorum. Bingöl'de görülen başlıca doğal afet çığ düşmesidir (Görsel 3.7). Çığ, eğimli dağ yamaçlarında biriken karın kütelere hâlinde koparak aşağıya doğru düşmesidir. Hızla yuvarlanan kar kütleleri yuvarlandıkça büyür ve yolu üzerindeki her şeyi kar altında bırakır. Çığ, bir kez başladıktan sonra durdurulamaz.

Çığın zararlarından korunmak için kar yağışının fazla olduğu eğimli araziler ağaçlandırılmalıdır. Çığ tehlikesi olan yerlerde perdeleme yapılmalıdır. Buralardan geçerken gürültü çıkarcı hareketlerden kaçınılmalıdır. Kayak gibi kış sporları güvenli yerlerde yapılmalıdır. Ayrıca yerleşmeler kurulurken çığ alanlarından uzak durulmalıdır.



Görsel 3.7: Çığ düşmesi

Çığ tehlikesinden korunmak için neler yapılmalıdır?

83

Merhaba, ben Büşra. Ülkemizde görülen önemli doğal afetlerden biri sel baskınıdır (Görsel 3.8). Yaşadığım yer olan Rize ve çevresi ülkemizin en fazla yağış alan yeridir. Yağışlar yıl boyunca devam ettiklerinden bölgenin her mevsimde sel tehlikesiyle karşı karşıyadır. Özellikle ilkbahar aylarında karların erimeye başlamasıyla birlikte sel baskınlarında artış görülür.

Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır. Ayrıca, akarsu yataklarına setler ve barajlar yapılarak suyun akışı kontrol altına alınmalıdır.



Görsel 3.8: Sel baskınından bir görünüm

İnsanlar hangi hareketleriyle selin bir doğal afete dönüşmesine yol açabilir?

Merhaba, ben Arda. Antalya'nın deniz kıyısındaki ilçesi Demre'de yaşıyorum. İlimizin deniz kıyısındaki ilçelerinde en fazla görülen hava olayı fırtınadır. Fırtınalar, farkli sıcaklıktaki hava kütlelerinin çarpışmasıyla oluşan ve saatteki hızı 100-110 km/yı bulan şiddetli rüzgârlardır. Bazen bu fırtınalar kuvvetli yağmurları beraberinde getirerek sel baskınlarına yol açabilir.

Fırtınanın etkisiyle ağaçlar, trafik ışıkları, anten sistemleri ve elektrik direkleri devrilir. Balıkçı ve tur tekneleri alabora olur veya kıyıya sürüklenir. Ulaşım ve haberleşme faaliyetleri kesintiye uğrar. Fırtına, çatılarda güneş enerjisi sistemlerini ve seraların örtülerini sökerek maddi kayıplara yol açarken can güvenliğini de tehlikeye düşürür.

Fırtınanın zararlarından korunmak için her şeyden önce yapıların sağlam inşa edilmesi gerekir. Diğer yandan erken uyan sistemleri kurularak ve acil durum planları yapılarak yaklaşan kuvvetli fırtınalara karşı önlemler alınmalıdır.



Görsel 3.9: Fırtına seralarını zarar görmesine neden olacak.

Fırtınalardan korunmak için neler yapılmalıdır?

84

Şekil 3. “Afetlere Hazır Olalım” konusunda yer alan görsel, metin ve soru örnekleri (S.84-85)

Şekil 3'te de görüldüğü üzere çocukların cümleleri ile öğrencilere heyelan, çığ, sel ve fırtınalar konusunda metin, soru ve görsel aracılığıyla bilgilendirme yapılmaktadır. Bunun dışında doğal afetlerin başında gelen deprem konusunda deprem öncesi, deprem sırasında ve depremden sonra yapılması gerekenlerle ilgili soru ve görseller ile desteklenen ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.

Aynı konunun sonunda yer alan “Yapınız” başlıklı etkinlik (Şekil 4) bölümünde “Aile Afet Planı” örneğine yer verilmesi öz çocuk güvenliğine önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir. Bu etkinlik aracılığı ile öğrencilerin “Aile Afet Planı” hazırlamaları onları afet öncesi alınabilecek önlemler ile afet anında ve sonrasında yapılması gerekenler konusunda farkındalıklarını artırmaya yönelik olduğu için öz çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Yapınız

Aşağıdaki aile afet planını ailenizin diğer üyeleriyle birlikte doldurunuz. Daha sonra da planı fotokopi ile çoğaltınız. Planın bir kopyasını kendi çantanıza, birer kopyasını da ailenizdeki her bireyin çantasına koyunuz. Başka bir kopyasını ise evinizin görünür bir yerine asınız.

..... AİLESİ AFET PLANI

Şehir İçinde Aranacak Kişinin;
Adı:
Telefonu: (ev) (iş) (cep)

Şehir Dışında Aranacak Kişinin;
Adı:
Bulunduğu şehir:
Telefonu: (ev) (iş) (cep)

Ailenin İş Telefonları
Baba: Anne:
Diğer:

Acil Durum Telefon Numaraları
Acil Yardım Merkezi:
Polis İmdat:
Yangın İhbar:
Jandarma İmdat:

Acil Toplanma Yerleri
1) Evin içinde:
2) Evin yakınında:
3) Evden uzakta (eve dönemezseniz):
Adres:

90

Şekil 4. Ders kitabında yer alan Aile Afet Planı örneği (S. 90)

Öz çocuk güvenliği konularının en önemli unsurlarının başında 112 Acil Çağrı Merkezi sistemi ve bu sistemin kullanımı gelmektedir. Bu sistemin aktif bir şekilde kullanılması ve öğrencilere bu bilginin öğretilmesi öz çocuk güvenliğinin en temel yapı taşıdır. Çocukların olumsuz bir durum veya olayla karşılaşmaları durumunda aramaları gereken 112 Acil Çağrı Merkezi hakkında bilinçlendirilmeleri öz çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ders kitabında “İyi ki Var” ünitesinde bulunan “Zarar Vermeden Kullanalım” başlıklı konu içeriğinde bu hususlara yer verilmektedir. Konuya “Bildiğiniz gibi acil durumlarda arayıp yardım çağrısında bulunduğumuz özel telefon numaraları vardır. Bu numaralardan belki de en önemlisi acil servise ait olan 112’dir.” (Tüysüz, 2022, s. 117) ifadesiyle giriş yapılmış, devamında ise 112 Acil Çağrı Merkezi sisteminin gereksiz yere meşgul edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. (Şekil 5)

Hakan'ın ardından söz alan Emre, teknolojiyi yanlış kullanan kişilerin yalnız kendilerine değil başka insanlara da zarar verebileceğine dikkat çekti.



Bildiğiniz gibi acil durumlarda arayıp yardım çağrısında bulunduğumuz özel telefon numaraları vardır. Bu numaralardan belki de en önemlisi acil servise ait olan "112'dir. İnsanlar ani bir hastalık veya kaza durumunda Acil Yardım Merkezini ararlar. İmdat çağrısını alan Acil Yardım Merkezi çalışanları da olay yerine gelerek onların hayatını kurtarırlar. Ancak bazı sorumsuz kişiler gereksiz yere 112'yi arayarak bu merkezde çalışanları meşgul ediyorlar. İnsanlar dürüstlüğü aykırı bu hareketleriyle başka insanların hayatlarını tehlikeye atıyorlar. Belki de gereksiz aramalarının yol açtığı gecikme nedeniyle bir hastanın hayatını kaybetmesine neden oluyorlar.



Aşağıda Emre'nin anlattığı konuyla ilgili bir gazete haberi görüyorsunuz.



İnternet Haberi (1)

“İnsanların acil servis numarasını gereksiz arayıp meşgul etmemeleri için neler yapılabilir?”

117

Şekil 5. Ders kitabında yer alan 112 Acil ile ilgili metin ve görseller (S.117)

Şekil 5'te yer alan görsel ve ifadelerde görüldüğü üzere ders kitabında çocukların 112 Acil Çağrı Merkezi hakkında bilinçlendirilmelerini sağlamak için örnek bir haber metnine yer verilmiştir. Daha sonra “İnsanların acil servis numarasını gereksiz arayıp meşgul etmemeleri için neler yapılabilir?” şeklindeki soru ile de öğrencilerin konu ile ilgili farkındalıklarının artırılması amaçlanmıştır, böylece dolaylı bir şekilde de olsa öz çocuk güvenliği konusuna katkı sunulmuştur.

Çocukların kendi güvenliklerini sağlayabilmeleri ile haklarını bilmeleri arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Haklarını bilen çocukların, haklarını arama ve koruma noktasında daha bilinçli olmaları beklenebilir. Bu nedenle öz çocuk güvenliği konusuna en büyük desteği çocuk hakları konusu sağlamaktadır. Ders kitabının “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusu bu anlamdaki en önemli konulardan birisidir. Bu konu içeriğinde yer alan metin, görsel, etkinlik ve sorularla çocuk hakları konusu farklı boyutlarıyla işlenmektedir. (Şekil 6)



Şekil 6. Ben Çocuğum Haklarımla Varım başlıklı konuda yer alan metin, soru ve görsel örnekleri (S.152)

Ders kitabında çocuk hakları ile ilgili bilgilere “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusunda yoğun bir şekilde yer verilmiştir. “Haklarının neler olduğunu bilmek çocuklara hangi yararları sağlayabilir?” şeklindeki soru ile öğrencilerin çocuk hakları ile ilgili düşünmeleri amaçlanırken konu içeriğinde Şevval isimli bir çocuk karakterin ağzından dile getirilen “Buna göre hiç kimsenin kişiliğimize saldırmaya ve istemediğimiz bir şeyi bize zorla yaptırmaya hakkı yoktur. Sözleşmeye göre devletler bu konuda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.”; Eda isimli çocuk karakter tarafından dile getirilen “Çünkü onlar henüz çok küçükler ve ne yapacaklarını, nereye başvuracaklarını bilmiyorlar. Bu çocuklara haklarının neler olduğunu ve hangi kurumlardan destek alabileceklerini öğretmeliyiz.”; Duru isimli çocuk karakter tarafından dile getirilen “Ancak ben çocuk haklarının okullarımızda ayrı bir ders olarak okutulmasını isterdim. Çünkü haklarımızın neler olduğunu ve hakkımızı aramayı en doğru biçimde ancak okullarımızda öğrenebiliriz.” (Tüysüz, 2022, s. 155) şeklindeki ifadeler ile çocuk haklarının farklı boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Bu metinlerde haklarını bilen ve arayan çocuklar rol model olarak sunulmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili olarak “Yapınız” başlıklı etkinlikte de “Dünya çocuklarının en önemli sorununun ne olduğunu ve bu sorunun çözümü için neler yapılması gerektiğini sınıfta tartışınız.” (Tüysüz, 2022, s. 156) şeklindeki soru ile de sadece bireysel olarak değil evrensel anlamda da çocukların yaşadığı güvenlik sorunlarıyla ilgili konulara dikkat çekilmekte ve dolaylı bir şekilde de olsa öz çocuk güvenliği konularına katkı sunulmaktadır.

4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme soruları öz çocuk güvenliği kapsamında genel olarak değerlendirildiğinde; ilgili kazanımlar çerçevesinde öz çocuk güvenliği ile ilgili doğrudan veya dolaylı bilgilere yer verildiği söylenebilir. Örneğin resmi kimlik bilgilerinin “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi ile çocuklara öğretilmesi çocukların başlarına gelebilecek bir olay karşısında yardım isteyeceği kurumlara karşı kendilerini tanıtmaları açısından büyük önem arz etmektedir. Bu konu ile öz çocuk güvenliği konuları daha da pekiştirilmesi sağlanmıştır. “Yaşadığımız Yer” ünitesi ile ders kitabında afet bilinci eğitimi verilmesi çocukların kendi güvenliklerini sağlamaları için verilebilecek güzel bir öz çocuk güvenliği eğitim örneğidir. “İyi ki Var” ünitesi kapsamında verilen eğitim ile de çocukların günümüz teknolojik ürünleri kullanarak 112 Acil Çağrı Merkezi başta olmak üzere birçok hizmete hızlı ve güvenli bir şekilde ulaşabilmelerinin sağlanması öz çocuk güvenliği açısından önemli bir

adıdır. “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde öğrencilerin çocuk haklarını ve sorumluluklarını öğrenmeleri amaçlanmakta ve böylece bu bilgiler yardımıyla çocukların kendilerini korurken bunu yasal bir zemin içerisinde yapmasına katkı sunularak öz çocuk güvenliği konularına destek sağlanmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularının öz çocuk güvenliği konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesine belli ölçülerde katkı sağladığı söylenebilir.

2.2.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği

Öz çocuk güvenliğinin odak noktasını çocuk hakları konusu oluşturmaktadır. Çünkü çocukların kendilerini savunmalarında en büyük desteği çocuk hakları sağlamaktadır. Haklarını bilen çocukların öz güvenliklerini daha rahat sağlayabileceği söylenebilir. Ders kitabının “Toplum İçinde Ben” ünitesinde yer alan “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” ve “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konu içeriklerinde öz çocuk güvenliğine ilişkin hususlara çocuk hakları çerçevesinde yer verildiği görülmektedir.

Ders kitabında “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” konusunda öz çocuk güvenliğini ile ilgili olduğu düşünülen metin, etkinlik ve görsel örnekleri aşağıda sunulmuştur.

► TOPLUM İÇİNDE BEN

B. Aşağıdaki afiş ve broşürü inceleyiniz. Broşür ve afişte ne anlatılmak istendiğini aşağıya yazınız.



Görsel 1.17 **Görsel 1.18** **Görsel 1.19**

Allemliz, sevgiyle büyüdüğümüz yuvamızdır; bu hayata hazırız. Sağlıklı bir şekilde büyümemiz mutlu, demokratik ve iş bölümünün olduğu bir ailede gerçekleşir. Ailede beğenimin görev ve sorumlulukları vardır. Örneğin, dengeli ve sağlıklı beslenmemizi sağlamak anne ve babamızın görevidir. Eyaletimizin derin toplu kullanmak, denizimizize palıymak ise bizim sorumluluklarımız arasındadır.

Sıra Sizde
Ailemizdeki rolünüze göre (abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi) haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız.

	Hak	Sorumluluk
Düşüncelerimi söylemek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Okul kurallarına uymak	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Evide odamı temiz ve düzenli tutmak	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Yeterli ve sağlıklı beslenmek	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Çöpleri çöp kutusuna atmak	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Sıra Sizde Aşağıda verilenlerden hangileri hak, hangileri sorumluluk? İşaretleyiniz.

Haklarım

Rollerim

Sorumluluklarım

Ailemde

Şekil 7.Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum başlıklı konuda yer alan görsel, metin ve etkinlik örnekleri(S. 20-21)

Şekil 7’de de görüldüğü gibi “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” başlıklı konuda yer alan “Bir grupta rol olarak bazı haklar elde ederiz. Buna ailemizden örnek verebiliriz. Ailemizde çocuk olarak haklarımızdan biri eğitim alabilmemiz için ihtiyaçlarımızın karşılanmasıdır.” (Evirgen vd., 2017, s. 20) ifadesinde aile içindeki rol ve haklardan bahsedilmiş ayrıca çocuk hakları ile ilgili görsellere de yer verilmiştir. Aynı konuda “Düşüncelerimi söylemek” ve “Yeterli ve sağlıklı beslenmek” ifadeleri ile de hak kavramına vurgu yapılarak çocukların kendileri ifade edebilme ve haklarını arama adına farkındalık oluşturulmuştur. Konunun devamında “Ailemizdeki rolünüze göre (abla, ağabey, kardeş, çocuk gibi) haklarınızı ve sorumluluklarınızı yazınız.” (Evirgen vd., 2017, s. 21) şeklindeki açık uçlu sorudan oluşan etkinlik ile de çocuklarda hem hak, sorumluluk, rol bilinçliliği hem de bu kavramlar eşliğinde bilinçlenen çocukların kendini güvende hissetme farkındalığı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

“Toplum İçinde Ben” ünitesinde “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konuda da öz çocuk güvenliğine katkı sunan unsurlara yer verilmiştir. Bu konuya “Yaşama hakkı yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da en önemli haklarından. Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptirler.” (Evirgen vd., 2017, s. 23) ifadeleriyle giriş yapılmakta ve öz çocuk güvenliğinde önemli bir yere sahip olan yaşama hakkı ve çocukların düşüncelerini özgürce ifade etme hususuna vurgu yapılmaktadır. Daha sonra Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin kabul edilme süreci ile sözleşmenin önemli maddeleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Aynı konu içeriğinde yer alan “Sıra Sizde” başlıklı etkinlikte “Hangi haklarınızı özgürce kullanabiliyorsunuz?” ve “Sizce başka ülkelerdeki çocuklar da bu haklarını kullanabiliyorlar mı? Örnekler veriniz.” şeklindeki açık uçlu sorularla öğrencilerin çocuk hakları konuları ile birlikte aynı zamanda öz çocuk güvenliği ile ilgili bilgilerinin de pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Ders kitabında günümüz dünyasında çocukların karşı karşıya buldukları tehditler ile ilgili UNICEF’e dayandırılan bilgi ve görsel ile “Siz olsaydınız bu durumlar karşısında hangi çözümleri üretirdiniz?” şeklindeki sorunun öz çocuk güvenliği ile ilgili olduğu söylenebilir.

TOPLUM İÇİNDE BEN

Yaşamları boyunca çocuklar çeşitli güçlüklerle karşılaşabilir. En temel haklarına bile kullanamayacak bazı durumlar yaşayabilir. Savaşlar, doğa kaynaklı afetler, yoksulluk gibi daha birçok nedenden dolayı haklarını kullanmakta güçlük çekebilir. İşte UNICEF’in dünyanın birçok yerinde yaşayan çocuklarla ilgili verdiği bilgilerden bazıları aşağıdaki haberi okuyarak öğrenelim.

UNICEF: Dünyadaki Çocukların Dörtte Biri Savaş ve Afetlerin Gölgesinde Yaşiyor

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), dünyadaki çocukların yaklaşık dörtte birinin savaş, kriz ve doğa kaynaklı afetlerin etkilediği ülkelerde yaşadığını açıkladı.

- 535 milyon çocuk sağlık hizmeti ve kaliteli eğitim alamıyor. Bu çocuklar korunmuyor ve yeterince beslenmiyor.
- 393 milyona yakın çocuk, acil desteğe ihtiyaç duyulan bölgelerde yaşıyor.
- Savaş ve çatışma ortamında yaşayan 13 milyondan fazla çocuk eğitilmeye haklı.
- Şiddet sebebiyle 50 milyon çocuk yerlerinden edildi.

Genel Aj haberi, 9 Aralık 2016 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 1.35 Irak'ta bir mülteci kampı

Görsel 1.36 Nijerya'da bir mülteci kampı

Sıra Sizde Aşağıdaki soruları önceki sayfada yer alan habere göre cevaplayınız.

1. UNICEF'in verdiği bilgilere göre çocuklar hangi haklarından yararlanamamışlardır? Bunların nedenleri nelerdir?

2. Siz olsaydınız bu durumlar karşısında hangi çözümleri üretirdiniz?

Şekil 8. Toplum İçinde Ben ünitesinde metin, görsel ve etkinlik örneği (S. 28-29)

Dünyada öz çocuk güvenliği açısından en büyük tehlikelerin başında “Çocuk İşçiliği” konusu gelmektedir. Bu anlamda her çocuğun bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların bu konuyla ilgili bilinç düzeylerinin artması öz çocuk güvenliği açısından kritik öneme sahiptir. “Çocuk Hakları Her Yerde” başlıklı konunun sonunda “Çocuk İşçiliği” hakkında verilen örnek (Şekil 9) ile öğrencilerin bu konudaki bilinçlilik seviyesinin artırılması amaçlanmıştır. Özellikle “Çocuk işçiliği ihbarlarında 112 Acil Çağrı hattının kullanılması konusunda kamuoyu bilgilendirilecek.” (Evirgen vd., 2017, s. 30) ifadesi öğrencilere doğrudan hitap ettiği için bu konu ile öz çocuk güvenliği konusu da vurgulanmıştır.



Şekil 9. Toplum İçinde Ben ünitesinde Çocuk İşçi Alarmı başlıklı metin ve etkinlik örneği (S. 30)

Günümüzde hızla gelişen teknoloji ile artık "Genel Ağ" olarak tanımlanan internet dünyası başta olmak üzere mobil telefon, televizyon ve daha birçok teknolojik alet ile bilgi paylaşımı kolay ve hızlı bir şekilde yapılabilmektedir. Bu teknolojik aletleri sadece yetişkinler değil aynı zamanda çocuklar da sıkça kullanmaktadır. Ortaya çıkan bu hızlı bilgi akışında bilgilerin ne kadar doğru ya da ne kadar güvenilir olduğu bilinmemektedir. Öz çocuk güvenliği açısından düşünüldüğünde bu konuyla ilgili olarak çocukların bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ders kitabında "Teknoloji ve Yaşam" ünitesi incelendiğinde; "Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum" ve "Genel Ağ Nasıl Kullanmalıyım?" başlıklı konu içeriklerinde öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verilmiştir.

"Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum" başlıklı konuya "İhtiyaç duyduğunuz bilgilere nasıl ulaşıyorsunuz? Bir konuda araştırma yapmak istediğinizde hangi kaynaklara başvuruyorsunuz? Açıklayınız." (Evirgen vd., 2017, s. 100) şeklindeki bir soru etkinliği ile giriş yapılarak "Genel Ağ" hakkında bilgi verilmiştir. Konuda ayrıca internetin hayatımızı nasıl kolaylaştırdığını şematize eden bir görsele de (Şekil 10) yer verilmiştir.



Şekil 10. Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum başlıklı konuda yer alan bir görsel (S.100)

Aynı konu içeriğinde yer alan;

Genel Ağ sayesinde bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır ancak başka bir sorun ortaya çıkmıştır. Arama motoru bize çok sayıda bilgi sunmaktadır. “Bu bilgilerin hangileri doğru ve güvenilirdir?” sorusu akla gelmektedir. Genel Ağda ulaştığımız bilgilerin önemli bir kısmı kontrolden geçmiş değildir. Bu nedenle Genel Ağda karşımıza çıkan bilgilerin tamamını doğru ve güvenilir kabul edemeyiz. (Evirgen vd., 2017, s. 101)

İfadeleri ile genel ağdan erişilebilen bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi gerektiği konusuna vurgu yapılmakta ve doğru bilgiye ulaşmada dikkat edilmesi gereken hususlara dikkat çekilmektedir. Bu durum geçmişte ABD’de yaşanmış örnek bir olaya ait haber metni (Şekil 11) ile de somutlaştırılmıştır.



Şekil 11. Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım başlıklı konuda yer alan haber örneği (S.101)

“Teknoloji ve Yaşam” ünitesinde yer alan “Genel Ağ Nasıl Kullanmalıyım?” başlıklı konuda güvenli internet kullanımına yönelik ve dolayısıyla da öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verildiği görülmektedir. Özellikle günümüzde yaygın olarak kullanılan “Genel Ağ” üzerinden gerçekleştirilen mesafeli alışverişlerde dikkat edilmesi gereken hususlara konu içeriğinde önemli yer ayrılmıştır.

Ders kitabında öğrencilere mesafeli alışveriş ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında, kişisel verilerin korunması hakkında ve bu konuya ait olumsuz örnekler ile ilgili bilgiler de verilmektedir (Şekil 12).

TEKNOLOJİ VE YAŞAM

Genel Ağ üzerinden mesafeli alışveriş günümüzde son derece yaygınlaştı. Mesafeli alışveriş yaparken de bazı kişisel bilgileri kullanmadan işlemleri tamamlamak mümkün olmuyor. Genel Ağ'dan güvenli alışveriş yapmak için bakın büyüğümüz nelelere dikkat etmelidir:

- İyi bilinen, güvenilir sitelerden alışveriş yapmalıdır.
- Başka bir Genel Ağ sayfası üzerinden ya da e-posta ile gelen bağlantılardan değil de doğrudan Genel Ağ adresi yazarak alışveriş sitesine bağlanmalıdır.
- İnternet kafe gibi Genel Ağ'ın ortak kullanıldığı alanlar yerine kişisel bilgisayarlar kullanılmalıdır.



Görüşel 4.15



Görüşel 4.16

Ödeme sayfasının güvenli olduğunu anlamak için adres çubuğunda "https" yazdığından emin olunmalıdır.

Parola ve şifre gibi bilgiler kimseye paylaşılmamalıdır.

Ödemede kişisel bilgiler girilirken sanal klavye kullanılmalıdır.

Güvenlik önerileri alınması dikkat edilmelidir.

Sanal ortamı güvenli kullanma konusunda daha fazla bilgi için <http://www.dijitalokul.gov.tr> adresine göz atabilirsiniz. Ayrıca medya araçlarını doğru kullanmaya dikkat etmelisiniz. www.aep.gov.tr adresinden alabilirsiniz.

İşte size Genel Ağ'da güvenli alışveriş kullananlara dikkat etmeyen bir tüketicinin karşılaştıkları:

Genel Ağ'dan Telefon Siparişi Etti, Kutudan Oyuncak ve Salatalık Çıktı

Genel Ağ siparişi vererek, 900 liraya aldığı cep telefonunu yerine oyuncak cep telefonu ve bir salatalık gönderilince dolandırıldığı anlayan kişi, soluğu polis ve Tüketici Hakları Derneğinde aldı şüpheli bulundu.

Mağdur, piyasada fiyatı 1400 lira olan bir cep telefonunu, Genel Ağ üzerinden 900 liraya satın aldığı görüp siparişi verdi. Kargo görevlisinin getirdiği paketi açtığı anda şoke oldu. Kılıfı kargo görevlisine iade etmek istediysede açıldığı için kabul ettirmedi ve kapıda ödemeyi yapmak zorunda kaldı. Bunun üzerine ürünü aldığı firmaya telefon etmişinde: "Biz salatalık değil elma göndermişiz. Telefonumuz geçmişti;" cevabıyla karşılaştığını belirtti. Dolandırıldığını söyleyen kişi "Mağdur olmak istemiyorsanız, Genel Ağ'daki her kampanyaya inanmayın. Genel Ağ'dan alışveriş yapıyorsanız da tanımadığınız firmalar yerine güvenilir, bilindik olanları tercih edin." diyerek tüketicileri uyardı.

Genel Ağ haberi, 25 Mayıs 2016 (Düzenlenmiştir.)

Sıra Sizde

Aşağıdaki haberi okuyunuz. Haberin altında yer alan sorulara cevaplayınız.

Çok Tanınyorsunuz! Farkında mısınız?

Son yıllarda günlük yaşamımıza bir parçası haline gelen tabletler, akıllı telefonlar, sosyal medya ve Genel Ağ her yerinde bizi risklere de banyo ediyor. Kimlik hırsızlığı, özel hayatın ifşası gibi konular bu sorunların başında geliyor. Bilinçsizce kullanılan sosyal medya hesapları ve bilinçsizce atılan mesajlar kimlik bilgilerimizin de ifşaya alınmasına neden olabilir. Bu konuda Prof. Dr. Ceylan, önemli uyarılarda bulundu.

Prof. Dr. Ceylan, "Her ne olursa olsun bilinçli davranışlardan uzak durunuz. Önemli olan Genel Ağ ve sosyal medyaya doğru şekilde kullanmak. Eğer dikkat etmiyorsanız, ne yaptığınız,



Görüşel 4.17

kimileri habertizsiniz, ne kadar barınmaz olduğunuz, hobileriniz, ne yaptığınız, hatta ne tür sağlık sorunlarınıza olduğu başlıca konular. Zayıf taraflarınız, hassasiyetlerinizi bilen, zaman geçtikçe bunlardan yararlanmaya çalışanlar olabilir. Genel Ağ'ta bağlı araçlar virüslerin hedefi olabilir. Bunlar için belli aralıklarla mutlak virüs taraması yapılmalıdır. Genel Ağ'da yapılacak olumsuz durumlara karşı en etkili koruma yöntemlerinin başında şifreleme geliyor. Şifrenizi korumak seçmeniz çok önemli. Çünkü ne kadar korumak olursa hassasiyetiniz erişimleri de o denli güçleşir. En doğru şifreleme yöntemi harf, rakam ve özel karakterlerin (!, @, >) gibi birlikte kullanıldığı şifrelemedir. Kişisel hesaplarınızın şifrelerini belli aralıklarda mutlaka değiştirilmelidir. Doğum tarihi, okul numarası, isim soyadı gibi şifrelerden mutlaka uzak durun. Bu tür şifrelerin kırılması çocuk oyuncaktır."

Genel Ağ haberi, 27 Mart 2016 (Düzenlenmiştir.)

1. Habere neden böyle bir başlık seçilmiştir?

2. Genel Ağ'da karşılaşılabileceğiniz tehditler nelerdir?

3. Genel Ağ'da karşılaşılabileceğiniz tehditlere karşı hangi önlemler alınmalıdır?

Şekil 12. Genel Ağ Nasıl Kullanmalıyım başlıklı konuda yer alan metin, görsel ve etkinlik örnekleri (S.106-107)

Şekil 12'de de görüldüğü üzere "Genel Ağ üzerinden mesafeli alışveriş günümüzde son derece yaygınlaştı. Mesafeli alışveriş yaparken de bazı kişisel bilgileri kullanmadan işlemleri tamamlamak mümkün olmuyor. Genel Ağ'dan güvenli alışveriş yapmak için bakın büyüğümüz nelelere dikkat etmelidir?" (Evirgen vd., 2017, s. 106) ifadeleri ile öğrencilere mesafeli alışveriş ile ilgili bazı güvenlik önerilerinde bulunulmakta ve bilinçlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Konunun devamında ise "Genel Ağ'dan Telefon Siparişi Etti, Kutudan Oyuncak ve Salatalık Çıktı." şeklindeki bir habere yer verilerek suretiyle konu örneklenmiştir. Ayrıca "Genel Ağ'da karşılaşılabileceğiniz tehditler nelerdir?" ve "Genel Ağ'da karşılaşılabileceğiniz tehditlere karşı hangi önlemler alınmalıdır?" (Evirgen vd., 2017, s. 107) şeklindeki açık uçlu sorular ile de öğrencilerin konuya ilişkin farkındalıkları artırılmaya ve pekiştirilmeye çalışılmıştır. Güvenli internet kullanımının öz çocuk güvenliği açısından kritik öneme sahip olduğu düşünüldüğünde bu konunun öz çocuk güvenliğine önemli katkı sunduğu söylenebilir.

Ders kitabının "Üretimden Tüketime" ünitesinde çocuk hakları ile ilgili yoğun bir içeriğe sahip olan "Haklarımı Kullanıyorum" başlıklı konu içeriğinde de öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek unsurlara da yer verilmiştir. Bu konu içeriğinde yer verilen "Tüketiciler satın alınan ürünle ilgili bir sorun yaşadığında neler yapabilir? Söyleyiniz." şeklindeki soru ile öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve böylece daha güvenli alışveriş yapabilmeleri amaçlanmaktadır. Aynı konu kapsamında yer alan "Sıra Sizde" isimli etkinlikte "Tüketici hakları ile ilgili başvurabileceğimiz kuruluşlar hangileridir?" şeklindeki soru ile de öğrencilerde bilinçli tüketiciler olarak haklarını aramanın yolları gösterilmeye çalışılmaktadır. Aynı amaca yönelik olarak çocuklara hak aramada yararlanabilecekleri bir dilleğe örneğine de yer verilmiştir. Tüm bu hususlar öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

Ders kitabında "Toplum İçin Çalışanlar" ünitesindeki "Halka Hizmet Edenler" başlıklı konuda birçok resmi kurumun tanıtımı yapılmaktadır. Öğrencilerin resmî kurumların görev ve işlevlerini

tanımları; olumsuz bir durumla karşılaşmaları halinde başvurmaları gereken resmî kurumları bilmelerini sağlayacağından bu bilgiler öz çocuk güvenliği konusuna destek sağlamaktadır. Konu içeriğinde bu konuyla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Sosyal bilgiler dersinde önceki konularda ihtiyaçlarımızın neler olduğunu öğrenmiştiniz. Hayatımızı sağlıklı şekilde sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarımızın karşılanması gerekmektedir. Temizlik, sağlık, eğitim ihtiyaçlarımızdan bazılarıdır. Eğitim almak için okula, hastalandığımızda hastaneye gidiyoruz. Emniyetimizi polis ve jandarma sağlıyor. Devletimiz bu gibi toplumsal ihtiyaçlarımızı karşılamakla sorumludur. Devletimiz aynı zamanda vatandaşların haklarını koruma ve geliştirme, onlara çeşitli hizmetler sunma ve onların güvenliklerini sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu ihtiyaçları karşılamak için de birçok kamu kurum ve kuruluşları oluşturmuştur. Bu kurum ve kuruluşlar bakanlıklara bağlı olarak topluma hizmet sunar? (Evriş vd., 2017, s. 152)

Benzer şekilde Şekil 13’de “Halka Hizmet Edenler” başlığı altında farklı kamu kurumlarının görev ve sorumlulukları görseller aracılığı ile tanıtılmıştır.

► **TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR**

HALKA HİZMET EDENLER

📢 Çevremizde yaşayan insanların ne tür ihtiyaçları olduğunu düşünüyorsunuz? Açıklayınız.

Sosyal Bilgiler dersinde önceki konularda ihtiyaçlarımızın neler olduğunu öğrenmiştiniz. Hayatımızı sağlıklı şekilde sürdürebilmek için temel ihtiyaçlarımızın karşılanması gerekmektedir. Temizlik, sağlık, eğitim ihtiyaçlarımızdan bazılarıdır. Eğitim almak için okula, hastalandığımızda hastaneye gidiyoruz. Emniyetimizi polis ve jandarma sağlıyor. Devletimiz bu gibi toplumsal ihtiyaçlarımızı karşılamakla sorumludur. Devletimiz aynı zamanda vatandaşların haklarını koruma ve geliştirme, onlara çeşitli hizmetler sunma ve onların güvenliklerini sağlama sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu ihtiyaçları karşılamak için de birçok kamu kurum ve kuruluşları oluşturmuştur. Bu kurum ve kuruluşlar bakanlıklara bağlı olarak topluma hizmet sunar. Kamu kurum ve kuruluşlarından bazıları ve topluma hizmetlerini gösteren aşağıdaki jemyayı inceleyiniz.

Eğitim
Millî Eğitim Bakanlığı
Görsel 6.1

Ulaşım-İletişim
Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı
Görsel 6.2

Sağlık
Sağlık Bakanlığı
Görsel 6.3

Güvenlik
İçişleri Bakanlığı
Görsel 6.4

Adalet
Adalet Bakanlığı
Görsel 6.5

Çevre
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
Görsel 6.6

📌 Sizin çevremizde bu ihtiyaçlara yönelik hangi kurum ve kuruluşlar neler yapmaktadır? Örnek veriniz.

Sıra Sizde
Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlardan birini belirleyerek yazınız. İhtiyaçlara hizmet eden bakanlığın adını yazarak hizmetlerini tanıttınız.

Toplumsal ihtiyaç: _____

Bakanlığın adı: _____

Hizmetleri: _____

Şekil 13. Halka Hizmet Edenler başlıklı konuda yer alan metin, görsel ve etkinlik örnekleri (S.152-153)

Konu kapsamında “Sıra Sizde” başlığı altında verilen “Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlardan birini belirleyerek yazınız. İhtiyaçlara hizmet eden bakanlığın adını yazarak hizmetlerini tanıttınız.” şeklindeki etkinlik ile öğrencilerin kamu kurumlarının görev ve sorumluluk alanları ile ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca “Halka Hizmet Edenler” konusunda yer alan “Sıra Sizde” isimli etkinlikte de öğrencilerden; çevrelerindeki farklı alanlarda faaliyet gösteren resmi kurum ve sivil toplum kuruluşlarını araştırarak isimlerini ve gerçekleştirdikleri faaliyetleri verilen tabloya yazmaları istenmektedir. Bu etkinlik ile konu içeriğinde yer alan diğer metin, görsel ve etkinlikler öğrencilere ihtiyaç anında başvurabilecekleri kurumları tanıtmaya yönelik olduğundan öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

“Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi incelendiğinde; ünitedeki “Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü” konusu içeriğinde çocukların katılım hakkına vurgu yapıldığı ve bu konu aracılığıyla çocuklarda özgüven duygusu geliştirmenin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Kendisini daha iyi ifade eden çocukların aynı zamanda kendilerini daha iyi savunabilecekleri ve koruyabilecekleri düşünüldüğünde bu konunun öz çocuk

güvenliğine katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Aynı konu içeriğinde yer alan “Ailem benimle ilgili konularda düşüncemi soruyor, ben de düşüncelerimi onlara söylüyorum. Okulda da sosyal kulüp çalışmalarında özgürce düşüncemi belirtiyor, alınan kararlara katkıda bulunuyorum. Düşüncelerime önem verilmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.” (Evirgen vd., 2017, s. 162) şeklindeki ifadeler de bu durumu destekler niteliktedir. Konu kapsamında öğrencilerden katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili sloganlar yazmaları, resim ve fotoğraflar kullanarak konuyla ilgili bir afiş hazırlamaları için etkinlik önerisinde bulunulmuştur. Bu etkinlikler öğrencilerin bu konularla ilgili olarak farkındalık düzeyinin artmasına ve çocukların kendilerine güvenen bireyler olmalarına, sonuçta ise kendilerini daha iyi savunma ve korumalarına yöneliktir.

5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı öz çocuk güvenliği çerçevesinde değerlendirildiğinde; ders kitabında çocukların güvenliklerini sağlamaları adına bazı eğitici bilgilere yer verildiği söylenebilir. Örneğin çocuklara “Toplum İçinde Ben” ünitesi dâhilinde çocuk hakları konusuna yer verilmesi ve hakların çocuklara öğretilmesi; kendi haklarını bilen ve koruyabilen çocukların öz çocuk güvenliği bağlamında da eğitilmesine destek sağlamaktadır. Çünkü bilinçli çocuklar hakları ölçüsünde kendilerini korumak için önlemler alabilir. Ayrıca “Teknoloji ve Yaşam” ünitesi ile çocuklara sanal dünyada da kendilerini nasıl korumaları gerektiği hakkında bilgiler verilmesi öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Üretimden Tüketime” ünitesi incelendiğinde; çocukların tüketici hakları konusunda bilinçlendirilmesi öz çocuk güvenliğine katkı sunmaktadır. “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi ile de çocuklara kamu kurumları ile bu kurum görevlilerinin tanıtılması ihtiyaç duymaları halinde ulaşabilmelerini sağlayacağından öz çocuk güvenliği bakımından önemli bir ayrıntıdır.

2.2.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde yer alan “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengarenk Biz” başlıklı konuda ön yargı ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: “Ön yargı, bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargıdır.” (Yıldırım vd., 2019, s. 27) Öğrencilere ön yargı hakkında bilgi verilmesinin çocukların güvenlikleri söz konusu olduğunda yardım isteyebileceği kişi ya da kurumlar hakkında ön yargılı olmadan rahatça yardım isteyebilmesinin önünü açacağından öz çocuk güvenliğine katkı sunduğu söylenebilir. Aynı ünite de yer alan “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” başlıklı konuda ise yardımlaşma ve dayanışma kavramları üzerinde durulmakta ve bu kavramların faydaları bir görselle de desteklenmektedir (Şekil 14). Öğrencilerde yardımlaşma ve dayanışma duygusu geliştirmeye yönelik bu konunun da öz çocuk güvenliği konusuna katkı sağladığı söylenebilir.



Şekil 14. Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var başlıklı konuda yer alan bir inografik örneği (S.36)

Aynı konu içeriğinde yer alan “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgilendirme metninde; Alo 144 Sosyal Yardım hattı ile ilgili olarak “Yoksullukla etkin bir mücadele için fakir ve muhtaç vatandaşlarımızın desteklenmesi, bilgiye ve yardıma erişim fırsatlarının artırılması amacıyla hayata geçirilmiş bir projedir. Ücretsiz aranabilen “Alo 144 Sosyal Yardım Hattı” ile sosyal yardıma ihtiyacı olan vatandaşlarımıza profesyonel destek sağlanmaktadır.” (Yıldırım vd., 2019, s. 37) bilgisine yer verilmektedir. Öğrencilerin ihtiyaç halinde kendileri veya başka çocukların güvenlikleri için kullanabileceği “Alo 144 Sosyal Yardım Hattı” hakkında bilgilendirilmesi öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

“Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin bir başka konusu olan “Hak, Özgürlük, Sorumluluk” başlıklı konuda da öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek hususlara yer verilmiştir. Örneğin dilekçe hakkının kullanılması ile ilgili; “Toplumda hakkımızı ararken yasal yollar kullanılmalıdır. Dilekçe hakkı bu yasal yollardan biridir. Anayasamızın 74. maddesine göre her vatandaşın dilekçe hakkı vardır. Vatandaşlar dilekçe ile ilgili kuruma müracaat ederek sorunlarına çözüm bulabilir veya taleplerini iletebilirler.” (Yıldırım vd., 2019, s. 40) şeklindeki bilgilere yer verilmiştir. Aynı konu içeriğinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) uygulaması hakkında da bilgi verilmektedir. Bu konu kapsamında öğrencilere yönelik olarak dilekçe hakkı ve CİMER uygulaması konularında bilgilendirme yapılarak dilekçe örneğine yer verilmesi haklarını aramada nasıl bir yol izlemeleri gerektiği hakkında yol gösterici olduğundan aynı zamanda öz çocuk güvenliği kapsamında da değerlendirilebilir.

Ders kitabının “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde yer alan “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” başlıklı konu içeriğinde de öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek unsurlara yer verilmiştir. Bu konu içeriğinde özellikle temel hak ve hürriyetler konusuna önemli yer ayrılmıştır. Ders kitabında temel hak ve hürriyetlerin önemi ve korunması ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

Temel hak ve özgürlükler, anayasamız tarafından koruma altına alınmıştır. Bütün vatandaşlar sahip oldukları bu hakları yasalar çerçevesinde kullanırlar. Anayasamız temel hak ve hürriyetlerin korunması, kullanılabilmesi, imkânlarının hazırlanması bakımından devlete çeşitli ödevler yüklemiştir. Devlet, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda kendi üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle beraber, Türk vatandaşlarına da bu konuda çeşitli ödevler yüklemiştir. Türk vatandaşlarına düşen görev bu ödevlerini gereği gibi ve zamanında yerine getirmektir. (Yıldırım vd., 2019, s. 213)

Görüldüğü gibi bu metinle öğrencilerde temel hak ve özgürlüklerin önemine ilişkin bir anlayış oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu anlamda bu konu haklarının bilincinde ve bu haklar çerçevesinde kendi güvenliklerini sağlayabilen çocuklar yetiştirilmesi bağlamında öz çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır. Aynı konu içeriğinde Azra ve Yaren isimli iki öğrencinin ağzından Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşının hak ve sorumluluklarının neler olduğu ve bunların nasıl güvence altına alındığı anlatılmaktadır. Bu metinde bireysel, sosyal, ekonomik ve siyasi hak ile ödevler, yaşama hakkı, özel hayatın ve aile hayatının gizliliği, konut dokunulmazlığı, sosyal ve ekonomik haklar ve dilekçe hakkı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Metinde ayrıca kanunlara uyma, başkalarının haklarına saygılı olma, üzerine düşen sorumlulukları zamanında ve en iyi şekilde yerine getirme gibi vatandaşlık ödev ve sorumlulukları da vurgulanmaktadır. Öğrencilerin temel haklar, ödevler ve sorumluluklar ile ilgili olarak bilinçlendirmelerine yönelik bu bilgilerin dolaylı bir şekilde de olsa öz çocuk güvenliği konusunda da farkındalık oluşturduğu söylenebilir.

Aynı konu içeriğinde “Bunu Duydunuz mu?” başlıklı ek bilgi kutucuğunda; “Alo 183 hattı ile kadın, çocuk, yaşlı, engelli, şehit yakınları ve gazilerle ilgili çağrılar değerlendirilerek rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmektedir. 7 gün 24 saat ulaşılabilir olan bu hatta yapılan aramalar ücretsizdir.” (Yıldırım vd.,

2019, s. 222) bilgisine yer verilmiştir. Çocuklara ihtiyaç duymaları halinde devlete ait bu ve benzeri çağrı merkezlerinden destek almaları noktasında farkındalık oluşturmaya yönelik olduğu için bu bilgilendirmenin de öz çocuk güvenliği konusuna katkı sunduğu söylenebilir.

6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği konularına yer verilme durumu genel olarak değerlendirildiğinde ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara belli ölçülerde yer verildiği söylenebilir. Örneğin çocuklara “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi dâhilinde ön yargıdan uzak bir şekilde haklarını nasıl arayacakları, CİMER ve dilekçe hakkı gibi kavramlar hakkında bilgilendirilme yapılması gibi örnekler öz çocuk güvenliği bağlamından değerlendirilebilir. “Yönetime Katılıyorum” ünitesi ile de Anayasa ve yasa kavramlarının yanı sıra Alo 144 ve Alo 183 Sosyal Yardım Hattı hakkında bilgiler verilmesi de dolaylı da olsa öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir.

2.2.4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öz Çocuk Güvenliği

Öz çocuk güvenliğinin en önemli adımlarından birisini iletişim oluşturmaktadır. Etkili bir iletişim becerisine sahip çocuklar öz güveni yüksek bireyler olarak kendi güvenliklerini sağlamada daha başarılı olurlar. Bu anlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi öz çocuk güvenliği kapsamında önemli bir yere sahiptir. Konu içeriğinde “İletişimde Çatışma”, “Uzlaşma”, “Sen Dili” ve “Ben Dili” gibi iletişimde önemli olan kavramlara yer verilmiştir. Etkili iletişim becerisine sahip çocuklar özgüveni yüksek bireyler olacağından karşılaşacakları olumsuz bir durumda daha rahat yardım talep edebilecektir. Öz güveni yüksek çocuklar yetiştirilmesine yaptığı katkıdan dolayı bu konu öz çocuk güvenliği ile ilişkilendirilebilir.

Aynı ünite de yer alan “Dünyayı Evimize Getiren Kutu: Televizyon” başlıklı konuda; bilinçli TV izleyicisi olmayla ilgili bilgilere yer verilmektedir. Ders kitabında “İnsanın çocukluk evresi sosyalleşme sürecinin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Bu süreçte televizyonu aşırı izleyen çocuklarda; televizyon bağımlılığı oluşmakta, birtakım davranış bozuklukları meydana gelmekte ve kendini ifade edememe sorunu ortaya çıkmaktadır.” (Açıl vd., 2019, s. 24) şeklindeki ifadeler ile bilinçli televizyon izleyicisi olma konusunda öğrencilerde farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır. Konunun devamında televizyon yayınlarında kullanılan “Akıllı İşaretler” ile ilgili bilgilere yer verilmektedir (Şekil 15). Ders kitabında öğrencilerin bilinçli tv izleyicisi olmalarını sağlamaya yönelik bu bilgilere yer verilmesi öz çocuk güvenliği konusuna katkı sağlamaktadır.



Şekil 15. Dünyayı Evimize Getiren Kutu: Televizyon başlıklı konuda yer alan metin ve inografik örnekleri (S.26)

Aynı ünite kapsamındaki “Doğru Bilgi Alırsak Gelişiriz” başlıklı konuda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının yarattığı bilgi kirliliği karşısında medya okuryazarlığının artan önemi ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Teknolojinin gelişmesi ile kitle iletişim araçlarının kullanımı yaygınlaşmakta ve insanlar bilgiye kolayca ulaşmaktadır. Aynı zamanda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması; denetimsiz bilginin, yalan ya da yanlış haberlerin ortaya çıkmasına ve bilgi kirliliğine sebep olmaktadır. Bilgi kirliliğinden etkilenmemek için her bilgiye eleştirel gözle bakmak ve iyi bir medya okuryazarı olmak gerekmektedir. (Açıl vd., 2019, s. 30)

Öğrencilere medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması; çocukları görsel ve sanal medyanın olumsuz etkilerinden koruyarak güçlendireceğinden bu konu öz çocuk güvenliği açısından oldukça önemli bir konudur. Konunun sonunda “Kitle iletişim araçlarının toplumu yanlış bilgilendirmesi ne gibi sorunlar ortaya çıkarır? Açıklayınız” şeklindeki soru etkinliği ile öğrencilerin konuyla ilgili bilgilerinin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Ders kitabında “Nüfus ve Yerleşme” ünitesindeki “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum” başlıklı konu içeriğinde öğrencilere İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve yerleşme ve seyahat özgürlüğü, ayrıca bu hakların kısıtlandığı durumlarda yaşanan sorunlar hakkında bilgilere yer verilmesi öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. Nitekim yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasından en fazla ve olumsuz etkilenecek grubu oluşturan çocukların bu konularda bilinçlendirilmesi öz çocuk güvenliği konularına da katkı sunmaktadır.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı öz çocuk güvenliğine yer verilme boyutuyla incelendiğinde metin, görsel ve etkinliklerde öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek unsurlara yer verildiği görülmektedir. Örneğin “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinin çocukların etkili bir iletişim kurma becerisi sağlanması adına eğitim vermesi kendi öz güvenliklerini alabilecek çocuklar yetişmesinde büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bu ünite kapsamında bilinçli tv izleyicisi olmaya yönelik bilgilere ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile ilgili bilgilere yer verilmesinin öz çocuk güvenliği konusuna katkı sunduğu söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilkökul ve ortaokullarda 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında öz çocuk güvenliği konularına yer verilme durumunun incelendiği bu araştırmanın sonucunda öğretim programında yer alan dersin özel amaçlarından 6’sının doğrudan veya dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliği ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim programında 5 farklı öğrenme alanındaki toplam 16 kazanımın öz çocuk güvenliği ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilgili olduğu anlaşılmıştır. Bu kazanımların sınıf düzeylerine dağılımına bakıldığında 4. ve 5. sınıf düzeylerinde 6’şar; 6. ve 7. sınıf düzeylerinde ise 2’şer kazanım olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara yer verilme durumunun sınıflar düzeyinde de farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre;

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” olmak üzere dört öğrenme alanında yer verildiği anlaşılmıştır. Bu anlamda bu konulara ders kitabının “Herkesin Bir Kimliği Var”, “Yaşadığımız Yer”, “İyi ki Var” ve “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerinde yer verilmiştir. Ancak

bahsedilen ünite içeriğinde öz çocuk güvenliği konularına dolaylı bir şekilde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili doğrudan ve sistematik bilgilere yer verilmese de konuyla ilgili bazı hususlara dikkat çekilerek öğrencilerde öz çocuk güvenliğine ilişkin farkındalık yaratmanın amaçlandığı görülmektedir. Örneğin “İyi ki Var” ünitesinde yer verilen 112 Acil Merkezi ile ilgili bilgiler bu duruma örnek gösterilebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim Dağıtım ve Tüketim” ile “Etkin Vatandaşlık” olmak üzere dört öğrenme alanında yer verilmiştir. Ders kitabında bu öğrenme alanları “Toplum İçinde Ben”, “Teknoloji ve Yaşam”, “Üretimden Tüketime” ve “Toplum İçinde Çalışanlar” başlıklı üniteler ile temsil edilmiştir. Bu ünitelerin içeriklerinde doğrudan öz çocuk güvenliğine yönelik konulara yer verilmemiş ancak bazı konularla bağlantılı olarak dolaylı bir şekilde öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilecek bilgilere yer verilmiştir. Örneğin “Toplum İçinde Ben” ünitesinde çocuk haklarıyla ilgili kapsamlı bilgilere yer verilmesi öz çocuk güvenliği açısından da büyük önem arz etmektedir. Zira haklarını bilen çocukların kendilerini ifade etmede, savunmada ve güvenliklerini sağlamada daha bilinçli davranabilecekleri açıktır.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum” ile “Etkin Vatandaşlık” olmak üzere iki öğrenme alanında yer verilmiştir. Bu öğrenme alanları ders kitabında “Biz ve Değerlerimiz”, ve “Yönetime Katılıyorum” başlıklı üniteler ile karşılanmıştır. “Biz ve Değerlerimiz” ünitesi içeriğinde hak, özgürlük, sorumluluk kavramları üzerinde durulması, uğranılan bir haksızlık karşısında dilekçe hakkının kullanılarak hakkın aranması örnekleri öz çocuk güvenliği eğitimine örnek olarak gösterilebilir. “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde ise “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” konusu ile de çocukların haklarının güvencede olduğu ve bunun bilincinde olarak yaşayarak kendi güvenliklerini alabilecekleri noktasında öz çocuk güvenliği eğitimine dolaylı katkı sunulduğu düşünülmektedir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara “Birey ve Toplum” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı olmak üzere iki öğrenme alanında yer verilmiştir. Bu öğrenme alanları ders kitabında “İletişim ve İnsan İlişkileri” ve “Nüfus ve Yerleşme” başlıklı ünitelerle karşılanmıştır. Öğrencilere iletişim konusunda bilgi aktarımının yapıldığı “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde televizyon izlerken çocukların kullanabileceği uyarı işaretleri gibi bazı güvenlik önemleri hakkında bilgi verilmesi öz çocuk güvenliği kapsamında değerlendirilebilir. “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde ise T.C. Anayasası maddeleri çerçevesinde yerleşme ve seyahat özgürlüğü konuları hakkında öğrencilerin bilinçlendirilmesi öz çocuk güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Kendini güvende hisseden çocuklar geleceğe daha emin adımlar ile yürüeyebilirler. Bir çocuğun güvende olmasını sağlamanın en etkili yollarından birisi onu karşılaşılabileceği olumsuz durumlarla başa çıkmasında yararlanabileceği bilgi ve becerilerle donatacak eğitimi vermek, bir başka ifadeyle güçlendirmektir. Bu eğitimin verilebileceği en uygun mekanlar da kuşkusuz ki okullardır. Çünkü belirli amaca yönelik planlı ve sistematik eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği okullar bu özellikleriyle özel bir çevredir ve amacı çocuğa gerçek çevreyi kolaylaştırarak, temizleyerek ve dengeleyerek öğretmektir (Bursalıoğlu, 1999: 34). Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin öz çocuk güvenliği konusunda yeterli bilgi ve bilinç sahibi olmalarının sağlanmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitapları öz çocuk güvenliğine yer verilme boyutuyla değerlendirildiğinde çocuk hakları ile bir birçok ortak özelliğe sahip olmasına karşın öz çocuk güvenliği

konularına yeterli ölçüde yer verilmediği değerlendirilmektedir. Öncelikle öğretim programı ve ders kitaplarında doğrudan kendi güvenliklerini sağlamaya yönelik bilgi ve becerileri içeren bir öz çocuk güvenliği eğitim modülü bulunmamaktadır. Bu da bu konuların ders kitaplarında dağınık bir şekilde yer alması sonucunu doğurmaktadır. Oysa kendini koruyabilen ve kendi güvenliğini almasını bilen çocukların varlığı sadece çocuklar açısından değil, tüm insanlığın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Zira ancak fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı ve mutlu çocuklar geleceğin sağlıklı ve huzurlu toplumlarını inşa edebilirler (Erikson, 1963; Doğan & Aydın, 2021). Bu anlamda çocuk hakları eğitimine de katkı sunan öz çocuk güvenliği eğitiminin de üzerinde durmak ve gereken önemi vermek hem devletlerin hem de toplumların en önemli önceliği olmalıdır. Bu bağlamda öz çocuk güvenliği eğitimi ve öz çocuk güvenliği eğitimi adına yapılacak her çalışma tüm çocuklar adına atılan en önemli adım olacaktır. Çocuklar yaş, gelişim vb. özelliklerine uygun olarak tasarlanacak öz çocuk güvenliği eğitimi ile güçlendirilmek suretiyle belli bir seviyede kendilerini koruyabilecek duruma gelebilirler.

Araştırma sonucunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Etkin vatandaş yetiştirme gibi önemli bir işleve sahip olan sosyal bilgiler dersi kapsamında doğrudan öz çocuk güvenliği ile ilgili konulara daha fazla yer ayrılması,

2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında öz çocuk güvenliği konularına daha planlı, sistemli ve kolay anlaşılır bir şekilde yer verilmelidir. Bu kapsamda öğrencilere olay öncesi, olay anında ve olay sonrasında yapılması gerekenler ile ilgili eğitimler içeren konu ya da ünitelere yer verilebilir. Öğrencilerinin fiziksel ve bilişsel gelişim özellikleri dikkate alındığında bu konuların özellikle 6. ve 7. sınıf konuları kapsamında yer verilmesinin daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Yazar Katkı Beyanı:

1. Murat CEYLAN: Kavramsallaştırma, literatür tarama, veri toplama, analiz etme ve kodlama, raporlama.

2. Refik TURAN: Kavramsallaştırma, metodoloji, danışmanlık, inceleme ve düzenleme.

5. KAYNAKÇA

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. MEB Yayınları.
- Akdur, R., & Sungur, İ., (2015). Trafik güvenliği ve çocuklar. *Ankara Trafik Vakfı*, 58, 22-30.
- Aktu, Y. (2021). *Bilişsel davranışçı terapi odaklı psikoeğitim uygulamasının ebeveynlerin çocuk istismarı farkındalıklarına etkisinin karma yöntemle incelenmesi*. [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Altınok, G. (2021). *Çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aydın, H., & Gündüz, V. (2010). Çocuk güvenliğinin sağlanmasında yerel yönetimlerin rolü: “Taş Atan Çocuklar” sorunu. *Türk İdare Dergisi*, (468), 9-32. [http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar\(2\)/2001-2025/2010/Eylul/Yil82_468_2010_.pdf#page=9](http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2010/Eylul/Yil82_468_2010_.pdf#page=9)
- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. C. Dönmez (Edt.). Anı Yayınevi.
- Bursalıoğlu, Z. (1999). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Pegem Yayınevi.

- Şen Celasin, N., & Sevinç, H. Y. (2019). Araç içinde çocuk güvenliği: Çocuk oto güvenlik koltuğu kullanımı. *Life Sciences*, 14(4), 94-103.
- Daro, D., & Donnelly, A.C. (2015). Reflections on Child Maltreatment Research and Practice: Consistent Challenges. In: Daro, D., Cohn Donnelly, A., Huang, L., Powell, B. (eds) *Advances in Child Abuse Prevention Knowledge. Child Maltreatment, vol 5*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16327-7_1
- Doğan, T., & Aydın, F. T. (2021). Mutlu çocuklar mutlu yetişkinler mi oluyor? *İnsan ve Toplum*, 11(1), 69-95.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York, NY: Norton.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (2017). *İlkokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. MEB.
- Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2005). Can instructional and emotional support in the first- grade classroom make a difference for children at risk of school failure? *Child Development*, 75, 949-967.
- İnan, S. (2014). *Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş: Kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler*. Anı yayınevi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Nobel Yayınları.
- Keskindemirci, G., Ozboru Askan, O., Kok, H., Senol, E., Yilmazbas, P., Ozbay, Y. S., & Gokcay, G. (2021). Informed parents- safe environment for children. *Çocuk Dergisi- Journal of Child*, 21(3), 260-265. <https://doi.org/10.26650/jchild.2021.989506>
- Mathews, B., Thomas, H. J., & Scott, J.G. (2023), A new era in child maltreatment prevention: call to action. *Med J Aust*, 218: S47-S51. <https://doi.org/10.5694/mja2.51872>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded source book qualitative data analysis*. SAGE Publications.
- Öz B., & Demirutku, K. (2018). *Trafikte çocuk güvenliği: Temel unsurlar, tespitler ve öneriler*. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Özpolat, A. O., & Aktuna, E. (2023). Türkiye’de çocuk yoksulluğuna ilişkin bir değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 204-223.
- Öztürk, A., & Tat, M. (2021). Güvende: Çocuğu kötü muamelenin etkilerinden korumak için neler yapılabilir? *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 2 (4), 181-207.
- Öztürk, C. (2013). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. Sosyal Bilgiler Öğretimi, (ss. 1-31). C. Öztürk (Ed.), Pegem Akademi Yayınevi.
- Powell, M. A., Graham, A., Canosa, A., Anderson, D., Moore, T., Robinson, S., & Taylor, N. (2020). Child safety in policy: Who is being kept safe and from what?. *Social Policy & Administration*, 54(7), 1160-1178. <https://doi.org/10.1111/spol.12591>
- Sisman, E. E., Erdinc, L., Özyavuz, M., & Erdinç, L. (2010). Çocuk güvenliği açısından çocuk oyun alanlarının değerlendirilmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 141-150.
- Steib, S. (2003). Risk assessment and decisionmaking in child protection. *Children’s Voice*, 12(6), 34–35. <http://www.jstor.org/stable/45395224>
- Stone, S. (2007). Child maltreatment, out-of-home placement and academic vulnerability: A fifteen-year review of evidence and future directions. *Children and Youth Services Review*, 29, 139-161.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi*. [Yüksek lisans tezi, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Traube, D. E. (2012). The Missing Link to Child Safety, Permanency, and Well-Being: Addressing Substance Misuse in Child Welfare. *Social Work Research*, 36(2), 83–87. <http://www.jstor.org/stable/42659820>
- Turan, R. (2018). 2017 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 2018 yılında gerçekleştirilen güncelleme üzerine bir değerlendirme. Uluslararası Akşemseddin İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu. Çorum.

- Turan, R. (2020). 2017 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Aksaray ili örneği). *Mavi Atlas*, 8(2), 256-277.
- Turan, R. (2023). *Tarih dersleri ve insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi (ss. 275-290), Turan, R. (Edt.), Pegem Akademi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022, 7 Nisan). "İstatistiklerle Çocuk 2020". 12 Eylül 2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228> adresinden edinilmiştir.
- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 4.sınıf ders kitabı*. Tuna Matbaacılık.
- Uğurlu, Z., & Gülsen, İ. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. 11 Eylül 2024 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/259828893_Learning_about_Qualitative_Document_Analysis adresinden edinilmiştir.
- Waldfogel, J. (2000). Protecting Children in the 21st Century. *Family Law Quarterly*, 34(3), 311–328. <http://www.jstor.org/stable/25740296>
- Wulczyn, F., Smithgall, C., & Chen, L. (2009). Child Well-Being: The Intersection of Schools and Child Welfare. *Review of Research in Education*, 33, 35–62. <http://www.jstor.org/stable/40588117>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. MEB.
- Young, Ñ. K., Boles, S. M., & Otero, C. (2007). Parental substance use disorders and child maltreatment: Overlap, gaps, and opportunities. *Child Maltreatment*, 12, 137-149
- Zarrilo, J. J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi: İlkeler ve uygulamalar*. Anı Yayınevi.